

Göllər Azərbaycanın görən gözüdür

Abşeron gölləri vaxtilə öz təbiətinə görə nadir sututarlar siyahısına daxil edilib. Bu su ehtiyatlarından sosial-iqtisadi ehtiyacların ödənilməsində istifadə olunub. Lakin sonrakı illərdə sənayenin, xüsusilə də neft sektorunun inkişafı ilə əlaqədar müxtəlif tullantıların və kimyəvi birləşmələrin təsiri ilə həmin göllər kəskin çirklənməyə məruz qalıb.

Bu azmış kimi, yarımada vaxtilə kənd təsərrüfatı məqsədilə istifadə olunmuş torpaqlarda son illərdə salınmış yeni-yeni yaşayış massivlərinin tullantı sularının da ətraf göllərə axıtılması problemi bir qədər də dərinləşdirib.

Beləcə, 200-ə yaxın müxtəlif süni və təbii göl baxımsızlıq ucbatından çirkab mənbəyinə çevrilib. Halbuki vaxtilə bu

göllərin bir çoxu respublikamızın əsas duz mənbələrindən olub.

(ardı 10-cu səhifədə)

Təbiətin yaraları

Göllər Azərbaycanın görən gözüdür

Bəs niyə onları kor qoymuşuq?

II YAZI

(əvvəl 1-ci səhifədə)

Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə Abşeron yarımadasında yerləşən duzlu göllərlə bağlı ünvanladığımız sorğuya cavab olaraq bu sahədə ekoloji vəziyyəti ağırlaşdıran səbəblərdən biri kimi əhalinin sayının getdikcə artması nəticəsində mövcud göllərin ətrafındakı mühafizə zonalarında kortəbii yeni yaşayış massivlərinin salınması göstərilir. Qeyd olunur ki, həmin ərazilərdə sürətlə yaşayış evləri tikilir, məhəllələr salınır, amma mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya sisteminin qurulması unudulur. Belə şəraitdə isə əhali məişət-çirkab sularının birbaşa yaxınlıqda olan göllərə və ətraf ərazilərə axıtılması məcburiyyəti ilə qarşılaşır. Nəticədə, həmin su hövzələri zərərli maddələrlə çirklənərək güclü antropogen təsirlərin mərkəzinə çevrilir.

Məlumatda Abşeron yarımadasında həcm baxımından 14 iri gölün—Xocəsən, Qırmızı, Puta, Qu, Masazır, Mirzələdi, Qızılnohur, Pişsağı, Kürdəxanı, Bülbülə, Binəqədi, Zabrat, Zığ və Böyükşorun adları çəkilsə də, onların hansı ekoloji təsirlərə məruz qalmasının üzərindən sükutla keçilir. Halbuki açıqlamanın əvvəlində göllərin sadalanan səbəblər üzündən çirklənməsi bildirilir. Məsələn, min hektara yaxın sahəni əhatə edən Masazır gölünün Bakı şəhərindən 21 kilometrlik məsafədə, Abşeron rayonunun Masazır qəsəbəsinin yaxınlığında yerləşdiyi, suyunda duzluluğun yüksək olması-110 promil təşkil etdiyi vurğulansa da, kənar təsirlərə məruz qalması barədə heç bir söz deyilmir.

Əslində, adıçəkilən nazirliyə ünvanladığımız yazılı sorğuda da məqsəd Masazır gölünün, eləcə də digər su hövzələrinin zərərli maddələrlə çirklənərək antropogen təsirlərə necə məruz qalmasını öyrənmək və qurumun bu barədə gördüyü tədbirlərin nəticəsi barədə oxucuları tanış etmək idi. Lakin məlumatın ilk abzasında göllərin acınacaqlı vəziyyətini ifadə edən ümumi qeydləri nəzərə almasaq, qalan hissədə məlum statistik göstəricilərdən savayı, narahatlıq doğuran vəziyyət barədə heç nə vurğulanmır. Belə olan təqdirdə, materialın hazırlanmasında ümumi müşahidələrimizə, sakinlərin fikirlərinə, ən əsası isə ekspert rəyində əsaslanmalı olduq.

Masazır gölü ətrafında indi illər əvvəlki mənzərədən əsər-əlamət yoxdur. Evlər duzlu su hövzəsinin, necə deyirlər, artıq bir addımlığındadır. Gölün lap yaxınlığında Badam bağının yerində Villa Badam kimi yeni yaşayış məntəqəsi diqqət çəkir. Binalar və drenajsız sərt örtüklər (asfalt və beton), həmçinin kanalizasiya sisteminin qurulması hövzəyə daxil olan yağış və qrunut sularının azalmasına səbəb olur. Şübhəsiz ki, belə bir vəziyyət gölə su axınına mənfi təsir göstərir və hövzəni quruma təhlükəsi ilə üzləşdirir.

Burada bir məqamı da zəruri olduğu üçün bir daha xatırladıq. Qeyd edildiyi kimi, Masazır qəsəbəsinin müəyyən hissə

sində, eləcə də Novxanı yaşayış sahəsində artıq bir neçə ildir ki, kanalizasiya sistemi işləyir. Mütəxəssislərin fikrincə, bu, adamda gölün ekoloji vəziyyətinin qorunması təsəvvürü yaratsa da, əslində, kanalizasiya sistemi təbii su axınının məhdudlaşdırılmasına, bura daxil olan yağış və qrunut sularının azalmasına, kənar ərazilərdəki tullantı sularının yenidən

gölə sızmasına, nəticədə, gölün quruma təhlükəsi ilə üzləşməsinə şərait yaradır.

Beləliklə, gölün quruma ehtimalının qarşısını almaq üçün ən yaxşı həll yolu gölətrafi ərazini əvvəlki vəziyyətə gətirmək, başqa sözlə, hövzəyə istiqamətlənən su axınıni təmizləməklə onu yenidən Masazır gölünə yönəltməkdir. Bununla yanaşı, sözügedən coğrafi sahə təmiz saxlanılmalı, ora məişət tullantılarının və plastik torbaların atılmasına imkan verilməməlidir. Çünki küləkli günlərdə həmin tullantılar hava axını ilə gölə tökülür. Bütün bunlar isə təbiətin yaratdığı bu zəngin potensialın—sırlı göl ekosisteminin şüurlu insan əli ilə məhv edilməsinin, mədəni və təbii dəyərlərin üzərindən xətt çəkilməsinin, gölün qorunmasına, istismarına laqeyd yanaşılmasının bariz göstəricisidir.

Yeri gəlmişkən, Abşeron rayonunun Masazır qəsəbəsi ərazisində yerləşən su hövzələrindən biri də "Zibilli gölü"dür. Yəqin ki, bu ad ona gözdən-könüldən uzaq düşdüyü, nəzarətsiz qaldığı illərdə verilib. Başqa sözlə, hövzə yaxın ərazidəki evlərin tikintisindən sonra orada yaranan və sürətlə genişlənən yaşayış sahəsinin məişət tullantılarının atıldığı yerə çevrilib. Təbii ki, ərazinin kanalizasiya sistemindən tullantılar da bura axıdılır. Artıq gölün adı tarixə qovuşur, doldurularaq yerində evlər tikilir. Avqust ayında həmin ərazidə olarkən, gölün qurudulması prosesi sürətlə davam etdirilirdi. Müraciət etdiyimiz müvafiq dövlət qurumlarından isə heç biri məişət tullantılarının doldurulması ilə gölün qurudulmasının səbəbini izah etməyə maraqlı göstərmədi. Sakinlər isə yaxın günlərdə gölün yerində yaşayış sahəsinin salınacağını bildirdilər...

Oxşar problemlərə ölkəmizin müxtəlif bölgələrində yerləşən göllərdə də təsadüf olunur. Əsasən, Şəki—Qax və Aran bölgələrində yerləşən, vaxtilə duzlu göllər kimi tanınan su hövzələri artıq ekoloji fəlakətlə üz-üzə qalıb desək, yəqin, yarılmırıq. Son illər həddindən artıq çirklənməyə məruz qalmış bu göllər hazırda duzlu göl yox, sadəcə, çirkab mənbəyini xatırladır. Üstəlik, həmin göllərin duzçökürmə səviyyəsi də əvvəlki illərlə müqayisədə xeyli azalıb. Hazırda yerli sakinlər tərəfindən bu göllərdən çıxarılan az miqdarda duzdan heyvanlara yem kimi verilməsi hallarına təsadüf olunur ki, bu da yodlaşdırılmamış məhsul olduğundan qanunsuz sayılır. Belə ki, "Yod çatışmazlığı haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 8.3 maddəsinə əsasən, ölkədə yodsuz duzun istehsalı, idxalı, hətta heyvanlara yem məqsədilə verilməsi qadağan edilib.

Göründüyü kimi, Abşeron yarımadasında, eləcə də ölkəmizin ayrı-ayrı ərazilərində təbiətin insanlara bəxş etdiyi zəngin oksigen mənbəyi olan göllər elə insanın öz əli və əməli ilə zaman-zaman ekoloji terrora məruz qalıb. Əvvəllər öz sərvətlərini duz və müalicəvi palçıq şəklində insanlara bəxş edən göllər indi, sadəcə olaraq, zibil poliqonunu xatırladır. Necə deyirlər, kimin əlinə nə keçirsə, bu göllərə və ya onların ətrafına atır. Nəticədə, təbii sərvətlərimiz olan göllər təmiz su mənbəyindən, az qala, kimyəvi elementlər poliqonuna çevrilib. Son illərin ekoloji terrorununun qurbanına çevrilmiş həmin sutularların təmizlənərək əhalinin istifadəyə qaytarılması isə xeyli zaman və vəsait tələb edir.

Vaqif BAYRAMOV
Mirbağır YAQUBZADƏ
XQ